

هیرمنیوتیکای گومان

نیهاد جامی

کاتی هیرمنیوتیکای گومان ده کات به چه مکتبی سهره کی به واتای ره هندیکی ترومانایه کی تازه گه رانه به ته تویل ده به خشیت، به وهی له چه مکه کونه که ییگوریت، نه وهش له رینگه ی گومانی فه لسه فیه وهیه، که دیاره گومان بؤخوی ره خنه یه له مه عریفه و نه وتوانده ست نیشان کراوهی ناماژهی پیسداوه، ده یه وی ئاست و بیر کرده وه وه زای جیاوازی پیبیه خشیت، به وهی فه لسه فهی ناماده که وتزه نیو گومانه وه، نه وهش گومانیکی ره هانییه، به وهی به گومان کۆتایی پی بینیت، به لکو گومانی میتۆدیه، که نه و گومانه له سه رتاده له فه لسه فه دلای فه یله سرفانی یۆنانی سهری هه لدا، به لام گومانیکی ره های به خوی ده ده به خشی و به لکو گومانیکی میتۆدی بووه، بۆنه وهی بتوانی گوتاره فه لسه فیه که خوی رابگه یه نیت، به بی گومان کردن نه و نازانیت چی ده کات، هه ربۆیه نه و گومان کرده ده بیت ستراتژیکی رۆشنی هه بیت، تاوه کو له دوا جار بگات به ده ره خامه فه لسه فیه کانی خوی وره گی فه لسه فی دابکوتی.

بۆیه کاتی هیرمنیوتیکای وه که مکتب ده به نیت، به وه به سه ته یه که مانایه کی مۆدیریتی پی بیه خشیت، تاوه کو بتوانی له ده لاله ته باوه کان رزگاری بکات له نیو فه زایه کی فه لسه فیه وه مامه له ی له گه بکات، بۆنه وهش پۆل ریکۆر ده گه پیته وه بۆنه و سی فه یله سوفه ی به پرۆزه ی گومان گه وره ترین گۆرانیان له عه قلی فه لسه فی به رپا کرد (1)

نه و سی فه یله سوفه ی گومان گوتاری جیاوازی پی به ره هم هینان، به لام له سه رته و خاله ش کۆک بوون که "کاره که یان به گومان کردن له گومانه کانی ووشیاری ده ست پیده که ن و پاشان ده یانه وهی ته گبیریک بۆنه یی سرینه وه ده کار که ن، هه رچۆنی بووه مه به سه تی هه رسیکیان جیاله وهی که تیکده ری ووشیارین، به لکو به فرراوانکرده یه (2) به وهی فرراوانکرده ش توانیوه یانه کۆمه لیک مانای نوی که شف بکن، که به بی گومان کردن نه یان ده توانی نه و مانایانه وه ده ست بینن، چونکه مه عریفه ی باوماناکانی تووشی ده سه رۆدان کرد بو، نه وان هاتن ماناکانیان بۆناشکرا کردن، نه وه کوراقه ی بابه ته کاغان بۆیکه ن، بۆیه ته و پرۆسه ی گومانکاریه که ریکۆر تیۆریزه ی ده کات پرۆسه یه کی هیرمنیوتیکیه بۆفیتدانی نه و روو خساره و که مکرده نه و یان نه وهش هیرمنیوتیکیه گۆر بۆپرۆسه ی که مکرده نه ی گومان، بۆیه نه و گومانه ی له نیو ده ق رینگه ی فره خویندنه وه یی ده گرت، نه و گومانه ده ره میتیت، یاهه ولئ که م کرده وهی ده دات، تاوه کو مانا شاراره کان توانای نه وه یان هه بیت بتوانن له شوینی گومان ده ریکه ون، بۆیه سرینه وه به لایه وه به ره هم هینه ری خودی نه و پرۆسه یه بۆ "زیندوو کرده نه"، زیندوو کرده وهی نه وانه ی به بت کراون له نیو نووسین توانای جوله کردن یان له ده ست داوه، هیرمنیوتیکانه وجه سه ته به بت کراوه ده خاته وه جوله تاگومان له هه موو نه و گریمانانه بکات که سه پاند بووه نیو فه زای ده ق وروووشی ماناکانی پیکرد بو، به و کاره ش ریکۆر ده سه لات ده گه رینیتته وه بۆ زمان، به وهی ده یکاته وه به کاره کته ریکی کارای نیو زیندوو کرده وه، نه وهش فه زایه که بۆیر کرده وه، به واتای گه یشت نییه به ره ها، به لکو تته یما کرده بۆ نیو فه زایه کی کراوه، گۆرینی ته تویله له گومانه وه بۆ مانا، نه ک راقه کردنی بابه ت، به لکو ته نها تازا کرده وهی زمانه له ره های بیر کرده وهی وه ستاو، ته تویل کرده وهی زمانه له نیو جسته ی ده ق که جسته یه که نامریت، به لکو له رینگه ی ته تویل کردنی زمان به رده وام زیندویتی خوی راده گه یه نیتته وه، نه وهش که شف کردنی نه یی زمانه وانیه ره مزه کان ده خاته په یوه ندیی نیوان خه ون و تاین، چونکه به لایه وه ره مزته وه ده سپیکه یه که لپی ده چیتته نیومان، نه وهش ته تویل کردنی نه یی نه و دیو ره مزه، به چونه نیو نه و دیو ره مز، ده یه وی نه و گومانیه ره مز ده یخاته نیو خویندنه وه لایببات بۆگه یشتن به مانای شاراره، چونکه "ره مز مانا ناشکرا ناکات، به لکو ده یشاریتته وه له جیاتی نه و مانایه کی ساخته ده خاته ورو، نه و کی راقه کردن لیله ده لایبباتی مانسای ساخته وروو که شه بۆگه یشتن به مانای راسته قینه و ناوه کی" (3) نه وهش ده ر کرده ی ره مزه له دامه زراویکی سۆسیۆلوژی بۆ دامه زراویکی زمانه وانیه، چونکه ره مز لای ریکۆر نه وه نییه که مارکس بۆگۆران ده یخاته نیو ده ق و له خویندنه وه مان بۆکومه لگا که شفیه ره مزه که یین، یا وه ک فرۆیدره مزیه خسته نیونه ستته وه که به و کاره ی ده بویست له نیو فه زای نانا گاییدا راقه ی ره مز بکن، به لکو ریکۆر راقه کردنی ره مزه به سه تته وه به دامه زراویکی زمانه وانیه وه که زمان ته نها ره مز ته فسیر ناکات، به لکو سه رجه م نه و ده لاله تانه ی له و دیو ره مزه ون و ده یانه وی مانای راسته قینه بشارنه وه و مانای ساخته کاری له شوینی ده رجه م نه و هه موته وانیه له نیو زمانه داده که ونه نیو پرۆسه ی ته تویله ره، تاوه کو دوا جار ته تویل مانای ناوه کی وه ده ست دیتیت، نه وهش ناشکرا کردن پرۆسه ی ته تویله، به وهی پرۆسه یه که ده یه وی ره مز بکاته میکانیزمی مانا دوا جار هه ره لورینگه یه وهش که شفیه نه و تراوی ده ق بکات، به واتای زمانه که شفیه مانا ده کات، نه وهش له وراسته یه هاتوه که هه ریه که له و دوانه جیاواز نین له نیو نووسین، به لکو پیته ندیه کی دیاله کتیکان هه یه بۆ به ره هم هینانی ده ق، ریکۆر به جیاواز له بونیاده گه ره کان بۆ زمان سه یری ده قی ده کرد، و بایسه خی ناخاوتنی ده گه رانده وه نیو زمان، به لام له سه رته و بونه مایه ی که پاریزگاری له سه ره خوی مانا بکات، دیاره گه رانه وهی به های ناخاوتن بۆ نیو زمان له سه رته وراسته یه جه وه ره یه وه ستاوه که ناخاوتن

دهوتوانی دلالت له ته ټول بکات به وی "ناخواتن شیواژیکه بۆته فسیرکردنی بیروچوونی که سینک بۆخه لکانی تر، له کاتی کدا هیرمینیتیکاله به کارهینانه فله سفی و نه کادیمیه که پیدا، واته لیکدانده وی دهقه کان" (4)

بۆیه که یرانه وی ناخواتن بۆنیو زمان دارشته وی تیوریک تره بۆخویندنه وه، تاوه کوته نیا له پروبه ری نووسراوده ق نه خوینیتته وه، به لکو که یران به دوا ی نادیا پرپۆسه یه کی ته کتیقی نیو هیرمینوتیکایه، نه ونادیا ری زمان شارادووه تیه وه، نه وهش واده کات له یریکه ی ته ټول کردنی ئاماژه زمانه وایه کان خود بناسریت، نه وهش جه ختکردنه ری "ریکۆر" ه کاتی ده لی: "تیگه یشتن له چه مکی جیهانی ئاماژه کان یریکایه که بۆچه مکی خودی مرۆف" (5)

مرۆف لیرده اهرته نها خودکی ئاسایی نییه، به لکو خاوهن چه مکی که ئاماژه به بۆنوسه ر، نه وهش ههست کردنیه تی به یه یه بونه دی نیوان نووسه روده ق، په یه ونه دیه که له سه رمانای شاراو وه ستاوه، بۆیه پرسیار له نووسه ر ده بی به پرسیار "خود کیته؟" چونکه نه خوده له دوا جاردا په یه ونه دی له گه ل ده ق دروست ده کات، به واتای بکه ری "زمان، کردار، ئاکار، گێرانه وه" یه، هه ریبه که له وان له ناوزه مه نی ده ق که زه مه نیکی فله سفیه به کارده خات، زه مه نیکه لای ریکۆر په یه ونه دیان هه یه به دوو زه مه نه وه، ته وانیش "زه مه نی میژووی" و "زه مه نی گێرانه وه" ن، ته و دوو زه مه نه ش زه مه نی نیومیژووی یه، زه مه نیکه به ته فسانه ده ست پیده کات و تاپاش رۆمانیش له خو ی ده گریت، به واتای هه موته وانه ی ده که ونه نیوان ته و دووانه ده بنه شوینی بایه خدانای، "گێرانه وه بنیاتنه ره کان" یش له زه مه نی میژوویدا "رۆلینکی زۆر گرنگیان بینووه، که له کلتوره که و ره کاندای هم جوړه گێرانه وانان: له دایکیوونی مه سیح، هيجره تی پیغه مبه ری ئیسلام، بنیاتنه سیاسی کانی چه شنی بنیاتی رۆما، شوړشی فله نسای، شوړشی ئوکتۆبه روهی تریش. له راستیاده رنه ته ومیلله تیک رۆژگاری مه زنی خو ی هه یه که رۆژگاری بنیاتنیه ت، به رای من هم په یه ونه دیسه ی نیوان گێرانه وه بنیاتنه گه لی گرنگه، چونکه لیره دایه که بونیادی کۆیاد پیک دیت" (6)

کۆیاد بونیادی که له نیوان هه رودو زه مه نه که هاتۆته به ره هم، نه وهش خولقاندنی په یه ونه دیه له نیوان خود و ئاماژه ی به ره هم هینه ره له هیرمینوتیکادا، چونکه ته گه رته ټول ماناخاته وه نیو نووسینه وه، نه وا ته و تیگه یشتنه له مرۆف له وه ی توانای مه عریفی و ته ومیکانیزمه ی نیو نووسین که به ره و چ ئاراسته یه کی فله سفی ده بات، نه وهش گه یشتنه ته یوله به مانای نو ی و راسته قینه، ته گه ره له و چه مکه وه سه یری ده سته واژه ی "خوت بناسه" ی سوقرات بکه یین، به وه ی ته ټول کردنه مان بۆ سوقرات هه رته نیا گه یشتن نییه به مانای راسته قینه که له یریکه ی پرسیاره وه شارادووه ته وه، به لکو ته وساته ده ره که و تنی مه عریفی یه یه له ساته وه ختی ته ټول ودواتر ته و تیشکردنه مان له ناوته و ده سته واژه یه وه ورپۆردنی به نیو ئاراسته ی فله سفی بۆخوناسین، یا خود کۆژیتۆناسراوه که ی دیکارت "من بیرده که مه وه، که واته هه م" ته ټول بۆخو ی نه و کۆژیتۆ یه ده خاته نیو گومانی هیرمینوتیککی و فله سفی وه، به وه ی بیرکردنه وه یه فله سفی وه پۆسه یه کی گومانکاریه بۆته ټول کردنه وه ی بوون، به وه ی گومان له وان ی ترده کات که له نا ئاماده گی بیرکردنه وه دا بوونه و نه وهش بۆته هۆی سرینه وه ی بوونیان، به لآم کاتی دیکارت به دلنیا یه وه برۆی به بیرکردنه وه ی خو ی هه یه، به واتای ده یه وی له یریکه ی گومان کردن له و بیرکردنه وه ی پیشوو برۆابه بوونی خو ی بکات، بۆیه ته ټول کردنه وه ی کۆژیتۆ گومانیا یه که ی فریدانی ته و روپه ندانه یه که که و تونه ته سه ر مانای فله سفی کۆژیتۆ که و ته ټول خوازیاره تیا ییدا بگاته ته و مانا راسته قینه ی که زمان له ناو خویدا هه شاریدا وه که دیاره زمان بۆگه شه کردنی تیوریزه ی نیو ته ټول بۆره مز پتویستی به چاره سه ری فینۆمینۆلۆژی هه یه، چونکه له ناو زماندا به روونی هه ست به "نه قسی بونیاد" ده کریت، نه و بونیاده ی کۆیاد ده خولقینیت له ناو زه مه نی میژووی و گێرانه وه و توانای خولقاندنی میتۆلۆژیای هه یه، ته ټول له یریکه ی فینۆمینۆلۆژیای زمانه وه له سه ر نه قسی بونیاد یش ده کاته وه، نه قسی بونیاد خه وشیک نییه له ناو نو سین، به لکو فله زایه کی کراوه ی زمانه له ناو ده ق، کاتی ئاماژه کان له یریکه ی سیستمیککی سه ره بخو دا ته و بنیاته ی نیو گوتار ته وا ده که ن، به مه به ستی گه یاندنی گوتار، به لآم له دوا ی داخستنه کانی ئاماژه، ته ټول هه ولنی دۆزینه وه ی نه قسی بونیاد ده دات، تاله نیو بونیاده وه زه مه ن بیینیت و توانای که شف کردنی رووی راسته قینه ی مانای هه بیت، نه وهش له ناو هه رودو زه مه نه که ی بونیاد دوو زمانی جیاوازی تیا شارادووه ته وه، بۆیه به ته ټول کردنی زه مه نی میژووی "نه قسی بونیاد" زه مه ن ده گۆری بۆده قیککی ته فسانه یی، وه که چو ن زه مه نی گێرانه وه ده کات به زه مه نیکی ره مزی، نه وهش له یریکه ی زمانه وه ده مانگه یه نی به وه ی زه مه نه کان هه لگری چه مکیکی قولتن له وه ی هه یه ولنه ناو زماندا ده که ونه مملانی، به وه ی هه ریبه که له و زه مه نه زه مه نی تری هه یه که ده دلالت له زمانی ته و زه مه نه ده کات، زه مه نی میژووی زمانیکی میتۆلۆژیای هه یه، ته و زمانه ش پتویستی به "چاره سه ری فینۆمینۆلۆژیای" نه یه، هه رته و جوړه چاره سه ریه ش توانای ته ټول کردنی زمانی ره مزی نیو زه مه نی گێرانه وه ی هه یه، چونکه ته وه ی له دوا جاردا ده بیته فاکته ری گومان له نیوان ته و دوو زه مه نه په یه ونه دی به ریبه که و تنی نیوان عه قل و ته فسانه یه، که دیاره ته فسانه له نیو بیرکردنه وه ی عه قل میژووی ته ټول ده کریت، بۆیه ته و دووانه له پرپۆسه ی به ریبه که و تنی توشی

گومان دین، که گومانیکي فلهسه فیه بۆدۆزینه وهی راسته قینه، له ریتگی ته تویل کردنی ته وره زمانه ده بنه وه ئاماژه، به لام هه رگیز ته وه نایته مایه وهی بلین ئاماژه کانیش ده بنه ره مز، به لکو ته نیا ره مزه ده بیتته وه ئاماژه پیتجه وانه که ی ته واو هه له یه (7) که وای گومان شکست به خویندنه وهی سه ره تا دینی وهه ولتی تیکشکاندنی تیکه یشتنی یه که م خویندنه وه ده دات، تاوه کو مانگه یه نیت به حه قیقه ته ده ق، بۆیه هیرمنیوتیکا چه نده هه ولتیکه بۆ فره خویندنه وهی مانا ورزگار کردنی ته یه لیر کردنه وهی ره ها، ته وا هیرمنیوتیکا ی گومان هینده ش جه خت له سه رگومان کردن ده کاته وه، تاوه کو بگات به ده ره نجامیک که مه عریفه ی جیاوا زمان پی به خشیت، ته وه ش یه قین وره ها پیدان نییه به خویندنه وه، به لکوله توانای گومان هه یه گومان له و پرۆسه ته تویل کاریه ش بکات و ستراتژیکی تر بۆ ته تویل ده ست نیشان بکات.

په راویز و سه رچاوه کان

(1) مه به ست له وسی فله یله سوفه "مارکس وفرۆید و نیتجه" یه

(2) هیرمنیوتیک: زیند و بوونه وهی مانا یان که مبوونه وهی گومان/ پۆل ریکۆر

وه رگیرانی: په یمان، بیرى نو، ژماره 22، ل 40

(3) هیرمنیوتیکا و کیشه ی راڤه کردنی ده ق/ نه سر حامد ته بو زید

وه رگیرانی: ئازاد سوچی، برایه تی ته ده ب وهونه ر، ژماره 164

(4) ئیراده و راڤه / ته حمه ده ته بو زید، وه رگیرانی: شاهۆ سه عید

سه رده م ژماره 16 ل 35

(5) ستراتژی هیرمنیوتیکا/ نیهاد جامی

ژیار، ژماره 4 ل 173

(6) له گه ل ته قلی خۆرتاوا، وه رگیرانی: ئازاد به رزنجی، ده زگای چاپ په خشی سه رده م، ل 190، به شی "پۆل ریکۆر:

هیرمنیوتیک و فله لسه فه ی ئاکار"

(7) بۆ تیکه یشتن له چه مکی ره مز و چۆنیه تی ته تویل کردنی لای ریکۆر.. پروانه: بول ریکۆر.. هیرمنیوتیکا الرموزو التأمل

الفلسفی/ باتریک جویز

ترجمه: فاگمه الزهی، الموقف الیقانی العدد 26